

Talousguru 2023 – alkukilpailun tehtävät ja pisteytysohjeet

1. Termiselitys, 10 p

- Stagflaatio (2 p.)
 - Talouden tila, jossa inflaatio on nopeaa, bruttokansantuotteen kasvu hyvin heikkoa (tai BKT jopa supistuu) ja työttömyys lisääntyy. Tulee sanoista inflaatio ja stagnaatio (pysähtyneisyys).
- Kannustinloukku (2 p.)
 - Tilanne, jossa bruttotulojen (esim. palkan) lisäys kasvattaa vain vähän tai supistaa käteen jääviä tuloja. Syyinä ovat verotus sekä erilaisten tulonsiirtojen kuten asumistuen väheneminen ja tulosidonnaisten maksujen nousu (esim. päiväkotimaksut) bruttotulojen kasvaessa. Kannustinloukku nimensä mukaisesti vähentää kannusteita yrittää parantaa omaa tulotasoaan esim. kouluttautumalla tai ottamalla vastaan työtä.
- Pörssisähkö (2 p.)
 - Sähkötalon asiakkailleen tarjoama sähkösopimus, jossa sähkön hinta määräytyy tunneittain sähköpörssin markkinatilanteen mukaan. Pörssisähkön hinta heiluu enemmän kuin määräaikaisella tai toistaiseksi voimassa olevalla sopimuksella ostetun sähkön hinta.
- Pyramidihuijaus (2 p.)
 - Pyramidihuijauksessa rakennetaan verkosto, jossa myöhemmin mukaan liittyviltä kerätään rahaa niille, jotka ovat liittyneet siihen aiemmin. Houkuttimena käytetään esimerkiksi lupauksia suurista tuotoista sijoituksille. Huijauksen alkuunpanijat ovat verkoston ("pyramidin") huipulla. Viimeiseksi liittyneet eli pyramidin alatasoilla olevat jäävät rakennelman maksajiksi. Pyramidihuijaus voi olla esimerkiksi ketjukirje tai ns. Ponzi-peli.
- Päästökauppajärjestelmä (2 p.)
 - Päästökauppajärjestelmässä päästöille (esim. hiilidioksidi) on asetettu enimmäismäärä, ja järjestelmän piiriin kuuluvat yritykset (tms.) voivat tuottaa päästöjä vain sen verran kuin niillä on hallussaan päästöoikeuksia. Oikeuksilla käydään kauppaa markkinoilla: jos päästöjen vähentäminen on yritykselle kallista, sen kannattaa ostaa lisää päästöoikeuksia, ja vastaavasti niiden yritysten kannattaa myydä oikeuksia, joille on edullista vähentää omia päästöjään esimerkiksi tuotantoprosesseja kehittämällä tai vaihtamalla energialähdettä. Näin päästöjä vähennetään siellä, missä se on taloudellisesti kannattavinta.

Pisteytysohje: Tehtävässä on mahdollista jakaa 0/1/2 pistettä per kohta, ei puolikkaita pisteitä. Kaksi pistettä saadakseen vastauksen ei ole oltava täydellinen vaan riittävässä määrin oikeat elementit tunnistava.

2. Laskutehtävä inflaatiosta, 8 p

Ohessa on kuvattu kahden eri kotitalouden kulutuskoria ja kulutuksen euromääräistä suuruutta. Taulukosta näkyy, että inflaatio koettelee kumpaakin kotitaloutta eri tavoin.

Laske, paljonko kotitalouksien kulut nousevat euromääräisesti.

Kummanko kotitalouden ostovoima näiden tuotteiden osalta on inflaation jälkeen parempi, kun tulot pysyvät ennallaan? Laske myös kummankin kotitalouden inflaatiovauhdit yhden desimaalin tarkkuudella.

Laskut on merkittävä näkyviin samalla tavoin kuin matematiikan kokeissa.

kulut (euroa) / kk	Alli Appelsiini	Olli Omena	Hintojen vuosimuutos, %
elintarvikkeet	300	260	10
sähkö	70	10	40
liikenne	230	330	20
Yhteensä	600	600	

Vastaus:

Olli Omenan, koska hänen ostoskorinsa maksaa inflaation jälkeen on 696 euroa, kun taas Alli Appelsiinin kori maksaa 704 euroa. Ennen inflaatiota Ollin ja Allin ostoskorit maksoivat yhtä paljon. Olli Omenan inflaatiovauhti on 16 % ja Alli Appelsiinin 17,3 %.

uudet kulut (euroa) / kk	Alli Appelsiini	Olli Omena	Kuluttajahintaindeksin vuosimuutos, %
elintarvikkeet	$1,1 \times 300 = 330$	$1,1 \times 260 = 286$	10
sähkö	$1,4 \times 70 = 98$	$1,4 \times 10 = 14$	40
liikenne	$1,2 \times 230 = 276$	$1,2 \times 330 = 396$	20
Yhteensä euroina	$330 + 98 + 276 = 704$	$286 + 14 + 396 = 696$	
Inflaatiovauhti	$(704 - 600) / 600 = 0,173 = 17,3 \%$	$(696 - 600) / 600 = 0,16 = 16,0 \%$	

Pisteytysohje:

- 2 p/oikein laskettu kotitalouden ostoskorin muuttunut hinta (kaksi kotitaloutta, max 4 p)
- 2 p/oikein laskettu kotitalouden inflaatiovauhti (kaksi kotitaloutta, max 4 p)
- Tehtävän yhteispistemäärä 8 p

3. Virtuaalivaluutat – vastaa tiiviisti kaikkiin kolmeen kysymykseen, 8 p

Bitcoin on tunnetuin salausalgoritmia eli kryptausta hyödyntävä virtuaalivaluutta.

a) Mitä tällaiset virtuaalivaluutat ovat? 2 p.

- Virtuaalivaluutat eivät ole keskuspankin liikkeeseen laskemia tai takaamia, eikä niitä välttämättä ole kytketty lailliseksi maksuvälineeksi vahvistettuun valuuttaan kuten euroon, eikä niillä ei ole samaa oikeudellista asemaa kuin valuutalla tai rahalla.
- Virtuaalivaluutaa voidaan siirtää, varastoida ja myydä sähköisesti.

b) Mihin tällaisia virtuaalivaluuttoja käytetään? 2 p.

- Vaihdamavälineenä, jolloin tuotteita tai palveluja ostetaan virtuaalivaluutalla.
- Sijoituskohteina, jolloin niiltä toivotaan hyviä tuottoja, hajautusta sijoituksiin ja turvaa inflaation tai rahoitusmarkkinahäiriöiden varalle. Tässä mielessä virtuaalivaluutta on arvon säilyttäjä.
- Anonyymina tapana tehdä omaisuuden siirtoja.
- Tapa tehdä omaisuuden siirtoja globaalisti.

Pisteytysohje: 2 kohtaa riittää täysiin pisteisiin.

c) Miksi virtuaalivaluuttoihin liittyy tavallista valuuttaa enemmän riskejä? Mainitse 4 syytä. 4 p.

- Virtuaalivaluuttojen hintaheilunta on suurta, jolloin tappioiden mahdollisuus kasvaa.
- Virtuaalivaluuttojen arvostusmenetelmät ovat epämääräiset, eli on vaikea luotettavasti määrittää, kuinka kalliita tai halpoja ne ovat.
- Virtuaalivaluuttojen likviditeetti voi olla heikko, jolloin niiden myyminen on vaikeaa.
- Virtuaalivaluuttojen säilytyspalvelut voivat pettää, jolloin voi menettää sijoitukset.
- Virtuaalivaluuttoihin voi liittyä rikollista toimintaa. Niiden liikkeeseen laskijoita ei valvota, jolloin väärinkäytökset ja suoranaiset rikolliset toimet ovat mahdollisia.
- Virtuaalivaluuttoja itsessään voidaan käyttää rikollisen toiminnan, kuten huumekaupan rahoittamisessa niiden tarjoaman anonymiteetin vuoksi.

Pisteytysohje: 4 kohdan mainitseminen riittää täysiin pisteisiin.

4. Pitkä essee, 30 p

Talousympäristömme muuttuu ajassa. Alla on ote Arttu Wiskarin ”Rivariunelmii” –kappaleesta, jossa kuvataan Wiskarin näkemystä 2020-luvun talousympäristöstä. Alla on myös kuvaajia bruttokansantuotteen, työ- ja asuntomarkkinoiden ja varallisuuden kehityksestä. Kirjoita aineistoa hyödyntäen essee, jossa pohdit, millä tavoin 2020-luvun talousympäristö poikkeaa edellisen sukupolven kokemuksesta, joka siirtyi työelämään 1990-luvun laman jälkeen. Saako Rivariunelmii-kappaleen esittämä näkemys tukea talouskuvaajista?

Tarkastele eroja aikakausien välillä pohtien muutosten mukanaan tuomia taloudellisia haasteita ja mahdollisuuksia. Esseen maksimipistemäärä on 30 p. Täysiin pisteisiin on hyödynnettävä aineistoa täysimääräisesti.

Rivariunelmii

Meil on tääl luukku ja suhde onnellinen
Mut jotain puuttuu, nää ajat kuiskivat sen
Mammonaa ja vatsalihaksia pitäs olla
Ja mulla hajoilee vaan polla etäluennolla
Hiljennän haaveet, on liian aikaista
Ei tutkinnollakaa oo kellään varmuutta työpaikasta
Mä olen Malediivit, hädin tuskin pinnalla
Jälleen ihmettelen, että oot mun rinnalla

Kahvitunnilla, kun pistän silmät kii, silmät kii
Pyörittelen mielessä rivariunelmii, unelmii
Nukahdan, nään unii noista naisten lehtien asunnoista
Unohdan et ajat nää ei oo lihavii, lihavii

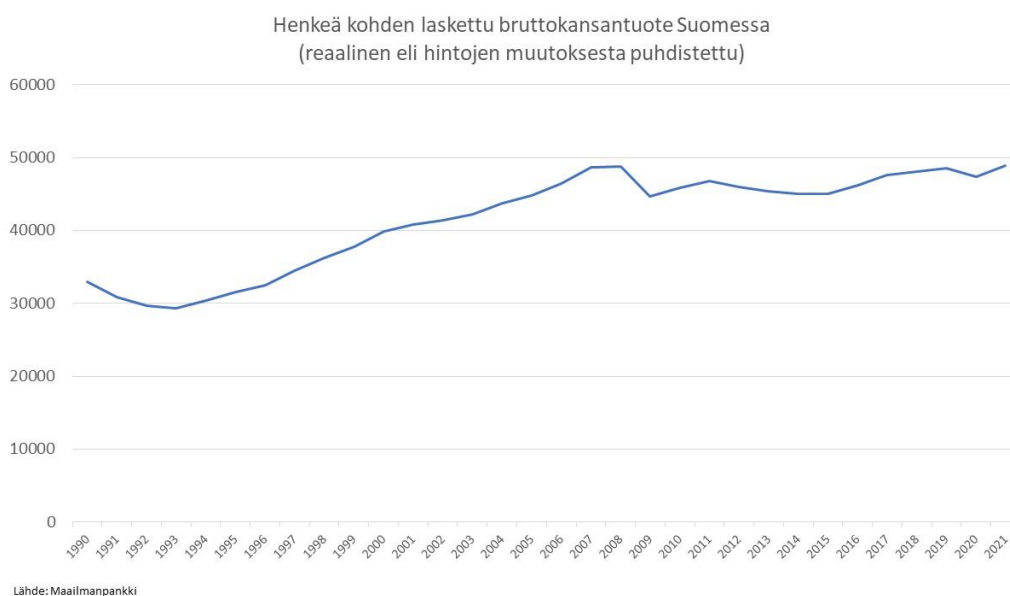
Unelmii, saanko koskaan niitä kii?
Rivariunelmii
Niitä saanko kii?

--

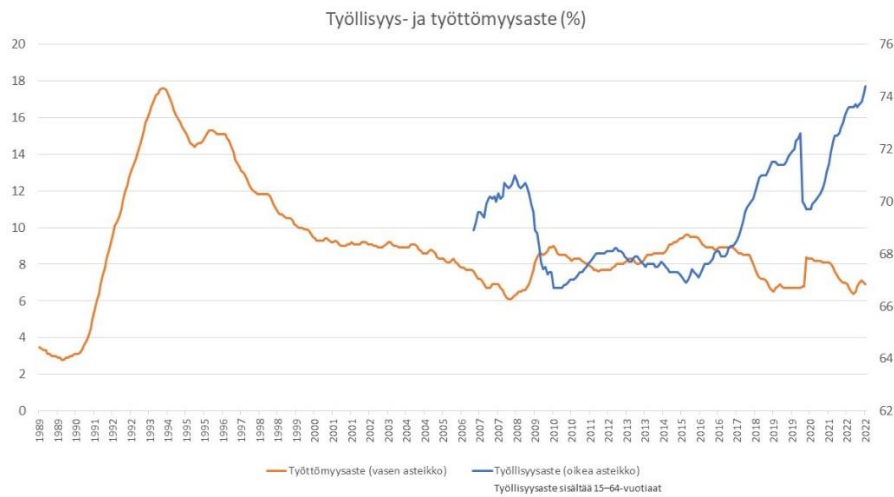
Haluun kerrankin lomalle lähtee
Hostelleista viiteen tähteen
Hyväpalkkasen duunin, en pätkätöit
En stressii, vaan nukkuu öit
Haluun kaiken tänään, en huomenna
Haluun pärjää ennen ku kuolen
Näitä porukat tuskin pohti ku ysäril nousi keskiluokkaa kohti

-*Arttu Wiskari*

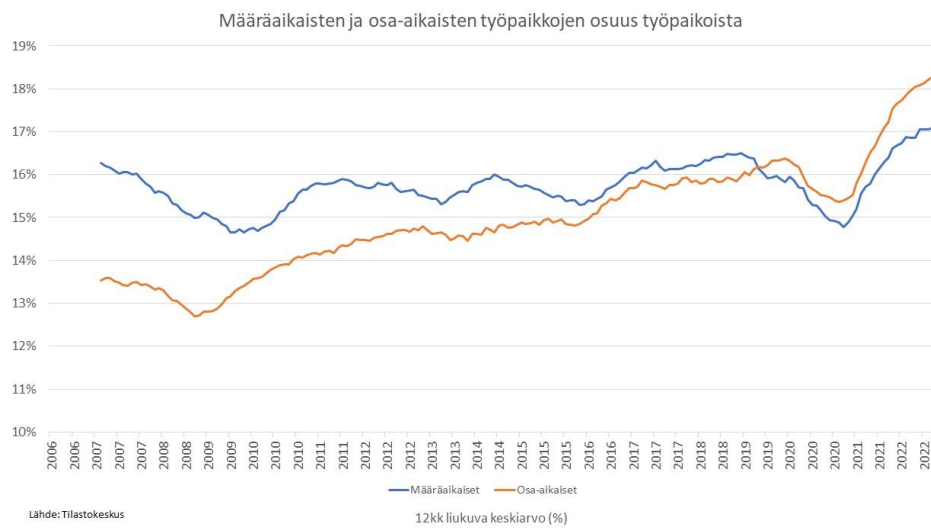
Kuva 1

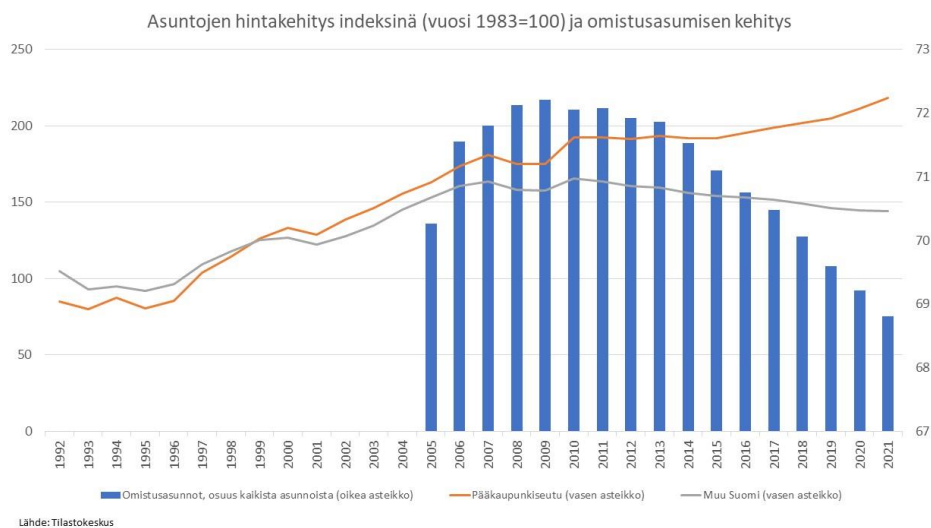
Kuva 2

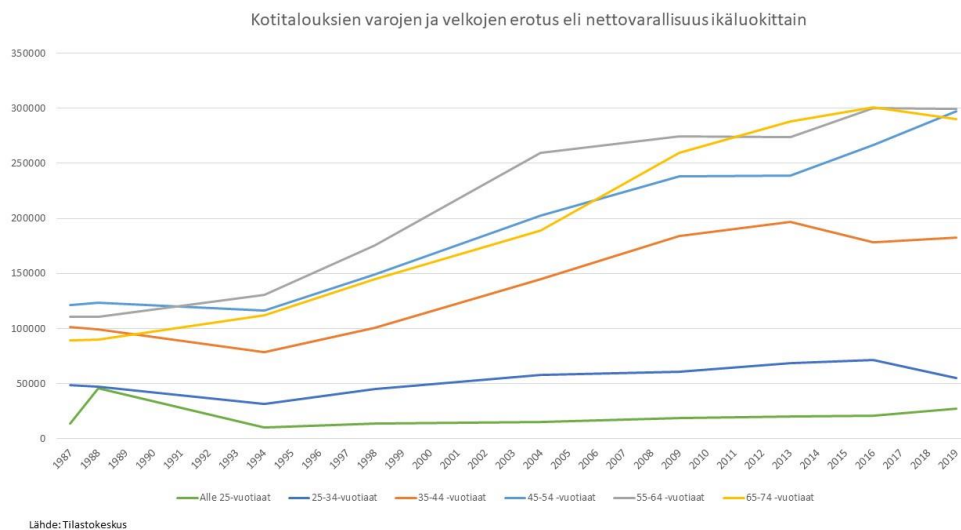
Kuva 3

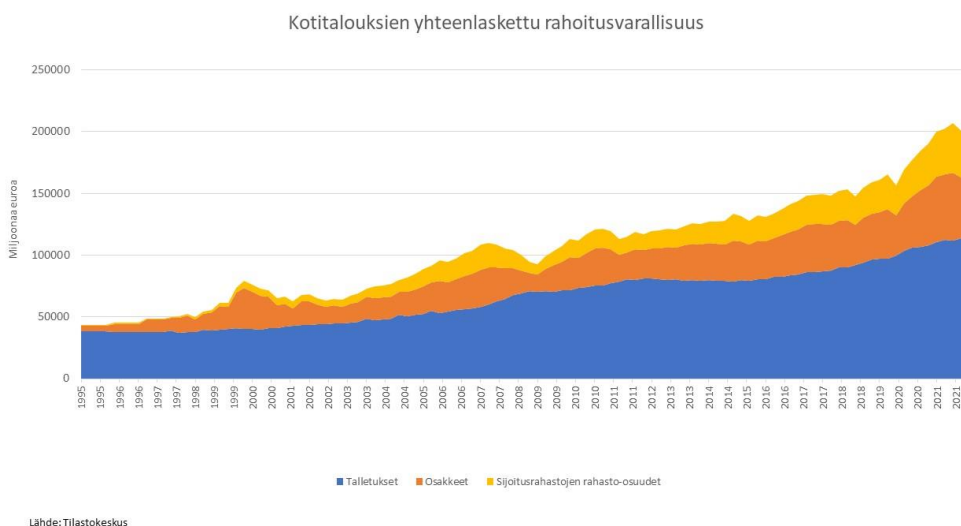
Kuva 4

Kuva 5

Kuva 6

Pisteytysohje:

Täyden 30 pisteen vastaukseen vaaditaan aineiston hyödyntämistä täysimääräisesti ja kaikkiin kuvioihin viittaamista ja niistä tehtyjä loogisia johtopäätöksiä yhdessä laulun sanoitusten kanssa. Kunkin kuvaajan analysoinnista tekstiä vasten voi saada enintään 5 pistettä. Ilmastonmuutosaspektin loogisella käsittelyllä voi saada niin ikään korkeintaan viisi pistettä. Maksimipistemäärä esseessä on kuitenkin 30.

MALLIVASTAUS:

Taloussympäristömme on muuttunut huomattavasti kolmessakymmenessä vuodessa. Arttu Wiskari laulaa ”Rivariunelmi” kappaleessaan ”unohdan, et ajat nää ei oo lihavi”. Wiskarin käsitystä siitä, että ajat eivät ole lihavia, voidaan pitää näkökulmasta riippuen joko perusteltuna tai ei. Kuten kuvio 1 osoittaa, Suomen bruttokansantuote henkeä kohden on kohonnut merkittävästi 90-luvun laman jälkeen. Kokonaisuudessaan Suomi on siis vaurastunut ja keskivertosuomalainen elää 2020-luvulla ”lihavammin” kuin 1990-luvulla. Taloussympäristön muutokset ovat kuitenkin vaikuttaneet

olennaisesti siihen, kenen on mahdollista vaurastua ja miten, ja millaisia taloudellisia riskejä ja mahdollisuuksia yhteiskunta tarjoaa.

Arttu Wiskari laulaa myös, että *”mammonaa ja vatsalihaksia pitäis olla”*. Mammonasta haaveilu on siinä mielessä universaali ja ajaton ilmiö, että paikasta tai aikakaudesta riippumatta ihmiset usein haaveilevat rikastumisesta. Haaveilu on erityisen luonnollista nuorella iällä, jolloin sekä käytettävissä olevat tulot että kertynyt varallisuus on usein vähäistä. Nettovarallisuuskehitys (kuvio 5) on nuorempien ikäluokkien osalta ollut viime vuosikymmeninä vaatimatonta. Alle 24-vuotiaat ovat yhä köyhempiä kuin ennen lamaa eivätkä 25–34-vuotiaatkaan ole juuri vaurastuneet. Vanhempien ikäryhmien nettovarallisuus puolestaan kasvoi voimakkaasti laman jälkeisenä vuosikymmenenä 1995–2005, mutta 2010-luvulta alkaen kasvu kaikissa ikäluokissa on selvästi hidastunut. Tilastosta voidaan päätellä, että 2020-luvun nuori tulee todennäköisesti kerryttämään elämänsä aikana enemmän *”mammonaa”* (nettovarallisuutta) kuin aiemmat sukupolvet, mutta muutos edelliseen sukupolveen verrattuna tulee olemaan pienempi kuin aikaisemmillä sukupolvilla.

Wiskari laulaa myös työmarkkinoista ja harmittelee, että *”ei tutkinnollakaa oo kellään varmuutta työpaikasta”*. Työmarkkinoilla on tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosikymmeninä mutta tuoreimmat työllisyystilastot eivät tue Wiskarin tekemää johtopäätöstä. Työllisyyskehitys erityisesti viime vuosina on ollut vahvaa, ja kuten kuvio 2 osoittaa, työllisyysaste ylitti vuoden 2022 jälkimmäisellä puoliskolla jo 74 prosenttia. Työttömyysaste eli työttömien osuus työvoimasta puolestaan on merkittävästi matalammalla tasolla kuin 1990-luvun puolivälissä. 1990-luvun lamassa työttömyysaste nousi korkeimmillaan jopa 17,5 prosenttiin ja laski sen jälkeen hitaasti. Työttömyyden riski on siis nyt huomattavasti pienempi kuin lamaa seuranneena vuosikymmenenä.

Sen lisäksi, että Wiskari epäröi työllistymistään, hän esittää myös toiveen hyväpalkkaisesta duunista. *”Ei pätkätöit”*, Wiskari laulaa ja toivetta voi pitää tilastojen valossa ymmärrettävänä. Osa-aikaisten työpaikkojen osuus kaikista työpaikoista on nimittäin kohonnut selvästi viime vuosikymmeninä, kuten kuvio 3 osoittaa. Osa-aikatyön kasvua selittää osaltaan talouden rakennemuutos. Palvelusektorin osuus Suomen bruttokansantuotteesta on kasvanut, jolloin suuri osa työpaikoista syntyy palvelualoille. 2020-luvulla yhä harvempi nuori palkataan kokoaikaiseen vakityöhön, mutta samanaikaisesti digitalisaatio ja sosiaalisen median alustojen kasvu luovat uudenlaisia ansaintamahdollisuuksia myös nuorille. Siinä missä 1990–2000-luvuilla oli tavallista työskennellä pitkään saman työnantajan palveluksessa vakituudessa työsuhteessa, tulevaisuuden työ on yhä harvemmin paikkaan tai yhteen työnantajaan sidottua.

Wiskari pyörittelee mielessään *”rivariunelmiä”* epäröiden, ettei koskaan tule saavuttamaan tätä haavetta. Mahdollisuus hankkia omistusasunto riippuu tulotasosta ja varallisuusasemasta. Myös asuntojen hintakehitys vaikuttaa siihen, kenen on mahdollista hankkia omistusasunto. Tilastojen valossa Wiskarin huoli siitä, että rivitalounelma saattaa jäädä unelmaksi, saattaa olla perusteltu, sillä omistusasuntojen osuus kaikista asumismuodoista on vähentynyt. Voi olla, että asuntojen hintojen nousun ja pankkisääntelyn kiristymisen seurauksena (kuvio 4) yhä harvemmillä suomalaisella on mahdollisuus hankkia omistusasunto. Mahdollisuus hankkia omistusasunto riippuu toisaalta myös maantieteellisestä sijainnista. Asuntohinnat nousivat voimakkaasti koko Suomessa vuosina 1995–2010. Sen jälkeen hintojen nousu on hidastunut ja pääkaupunkiseudun ulkopuolella hinnat ovat jopa kääntyneet laskuun, kuten kuvio 4 osoittaa. Ensiasunnon hankkiminen voi olla erityisen haastavaa pääkaupunkiseudulla asuville nuorille, joiden tulot ja varallisuus eivät ole välttämättä kehittyneet käsi kädessä asuntojen hintojen kanssa. Sen sijaan pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuville nuorille oman asunnon hankkiminen voi olla helpommin toteutettavissa oleva unelma.

Omistusasunto on ollut suomalaisille perinteisesti keino kerryttää varallisuutta, mutta se ei ole ainoa tapa vaurastua. On hyvin mahdollista, että jatkossa yhä suurempi osuus suomalaisten varallisuudesta on muuta kuin asuntovarallisuutta. Osaltaan tätä kehitystä ajavat uuden sukupolven muuttuvat preferenssit sekä ymmärrys pitkäjänteisen sijoittamisen hyödyistä. Asunto-omaisuuden sijasta nuoret voivat kerryttää varallisuutta säästämällä ja sijoittamalla rahoitusvarallisuuteen kuten velkakirjoihin ja osakkeisiin, sijoitusrahastoihin ja muihin sijoitustuotteisiin. Siinä missä suomalaisten nettovarallisuus on 2000-luvulla käytännössä polkenut paikallaan tai kasvanut vain vähän, suomalaisten rahoitusvarallisuus on jatkanut kasvuaan aivan viime vuosiin saakka (kuvio 6). Lisäksi tulevaisuudessa omistamistalouden rinnalla yleistyneen jakamistalouden malli, jossa omistamisen sijaan suositaan paitsi asuntojen myös muiden kiinteiden kulutustavaroiden kuten autojen lyhyt- tai pitkäaikaista vuokraamista tai yhteisomistusta.

”Mä olen Malediivit, hädin tuskin pinnalla”, laulaa Wiskari. Ajankohtainen vertauskuva liittyy tässä todennäköisesti Wiskarin pohdintaan taloudellisesta tilanteesta, mutta nostaa samalla myös esiin huolen ilmastonmuutoksesta. 1990-luvun talousympäristössä ilmastonmuutosta ei vielä tarkasteltu talouden näkökulmasta. 2020-luvulla ilmastonmuutoksen negatiiviset vaikutukset näkyvät jo useissa kehittyvissä maissa äärimmäisinä luonnonilmiöinä kuten tulvina ja kuivuutena. Malediivien kaltaiset saarivaltiot ovat erityisen uhattuna ilmaston lämmetessä. Ilmastonmuutos on merkittävä taloudellinen riski, sillä luonnonkatastrofit aiheuttavat inhimillisen kärsimyksen ohessa massiivisia taloudellisia tappioita. Samanaikaisesti ilmastonmuutos on kuitenkin myös merkittävä taloudellinen mahdollisuus, sillä sen hidastamiseksi tarvitaan investointeja. Suomen kaltaisella kehittyneellä maalla, jolla on tarvittavaa osaamista ja teknologiaa, on mahdollista hyötyä tilanteesta kehittämällä ratkaisuja esimerkiksi vihreän siirtymän ja yhteiskuntien sähköistymisen edistämiseen.